

БУРКИНСЬКИЙ
Борис Володимирович —
академік НАН України,
директор Державної установи
«Інститут ринку і економіко-
екологічних досліджень НАН
України»

ПРОБЛЕМИ І ПРІОРИТЕТИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Шановний Анатолію Глібовичу!

Шановні учасники зібрання!

Сучасні виклики, зумовлені воєнною агресією РФ проти України, а також потреби повоєнної відбудови національної економіки вимагають науково обґрунтованих рішень, які сприяли б залученню інвестицій.

Зрозуміло, що з кожним роком війни завдана Україні шкода постійно зростає. Так, за офіційними даними Світового банку, які було оприлюднено в черговій доповіді «Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення» (Fourth Rapid Damage and Needs Assessment — RDNA4), потреби інвестиційного забезпечення відбудови України станом на 31.12.2024 становили \$523,6 млрд, що на \$37 млрд перевищує оцінку попереднього року (RDNA3) і на \$175 млрд — оцінку після трьох перших місяців війни (рис. 1). Тобто щороку збитки від війни в Україні зростають у середньому більш як на \$50 млрд, що за величиною порівнянно з річним бюджетом нашої держави.

Не можна не погодитися з тезою, яка прозвучала у звітній доповіді президента НАН України, про те, що суспільство і держава очікують від науки не лише нових знань, а й практичних рішень для посилення обороноздатності країни і її відновлення, але не просто відновлення економіки, а створення нової економічної моделі, яка б відповідала сучасним викликам та національним стратегічним цілям.

Зважаючи на те, що обсяги залучення капітальних інвестицій у національну економіку України в попередні довоєнні роки не перевищували \$23 млрд, а під час воєнного стану значно скоротилися (до \$7,7 млрд у 2022 р.), на покриття потреб відбудови економіки знадобиться понад 40 років. До речі, на сьогодні Україна має близько \$50 млрд інвестицій на рік, але це не прямі інвестиції, а реінвестування в економіку.

У чому ж полягають ключові проблеми інвестиційної системи України? Насамперед це несприятливий інвестиційний клі-

мат у країні з низьким рівнем гарантування і збереження стратегічних капіталовкладень та захисту прав інвесторів, висока облікова ставка НБУ, яка зумовлює недоступність кредитування, а також надмірне податкове навантаження на капітал та вартість вироблених товарів (до 60 %), подвійне оподаткування зарплати і споживання (разом до 40 % фонду заробітної плати). Офіційний загальний коефіцієнт податкового навантаження з урахуванням пільг та компенсацій становить 40,8 %.

Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України брав участь у реалізації проекту Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Локальні інвестиції та національна конкурентоспроможність», у якому ми вивчали настрої інвесторів і проблеми, з якими вони стикаються в Україні. Отримані нами результати опитування інвесторів свідчать, що серед найбільших проблем, які заважають розвитку їхнього бізнесу, вони називають такі:

- складні відносини з контролюючими органами влади та низькі гарантії прав власності — 22,80 % опитаних;
- мінливість і недосконалість нормативно-правового регулювання — 14,45 %;
- проблеми у сфері земельних відносин — 11,80 %;
- складні відносини з митними органами — 11,03 %;
- ускладнений порядок здійснення ліцензійних та дозвільних процедур — 10,27 %;
- інші проблеми, такі як рейдерство, високі ціни на сировину тощо — 5,70 %.

Отже, практично всі основні проблеми, які виникають у інвесторів, тією чи іншою мірою пов'язані з негативним, опортуністичним ставленням до них з боку регуляторних органів. Це призводить до тінізації економічних відносин і зростання ролі так званої паралельної економіки. Навіть таке серйозне потрясіння, як війна, ніяк не змінило вітчизняну інвестиційну систему, яка впродовж останніх 30 років якісно майже не розвивалася, зберігаючи непрогресивну структуру капітальних інвестицій у країні.

На рис. 2 наведено розподіл капітальних інвестицій в Україні за джерелами фінансування

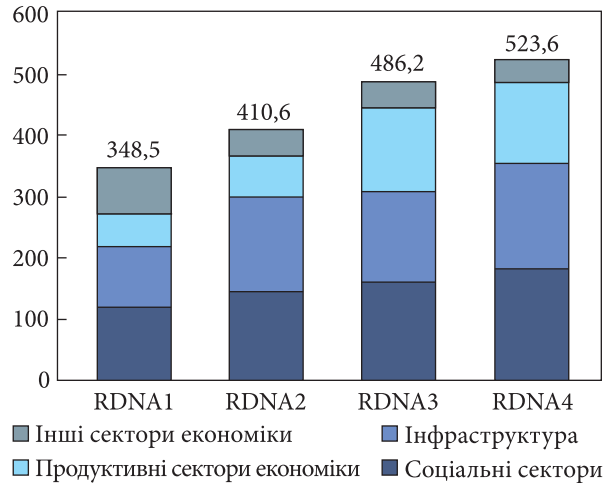

Рис. 1. Потреби в інвестиційному забезпеченні відбудови України (за даними Світового банку)

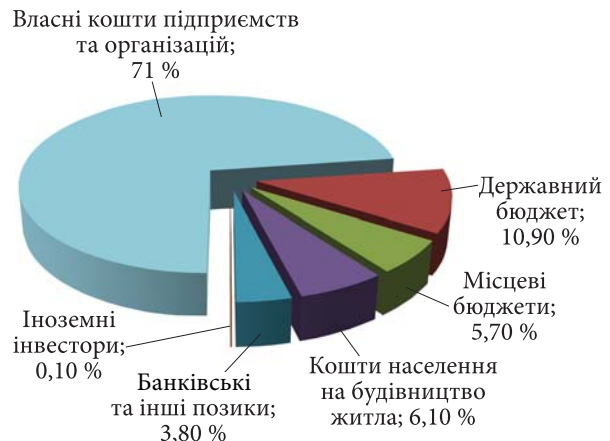

Рис. 2. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування в 2024 р. (за даними Державної служби статистики України)

ня станом на 2024 р. Пріоритетними секторами капіталовкладень залишаються логістика, транспорт, інфокомунікації, торгівля, сільське господарство і промисловість. Однак у всі роки незалежності України власні кошти підприємств і організацій становили до 70 % усіх капіталовкладень, банківські кредитні ресурси не перевищували 5 %, частка іноземних інвестицій у найкращі періоди була на рівні 3 %, а під час війни взагалі скоротилася до 0,1 %.

Лєвова частка прямих іноземних інвестицій в українську економіку зазвичай припадала на

Кіпр і Нідерланди, але фактично це не прямі інвестиції, а реінвестиції капіталу, виведеного з України до офшорних країн. Загалом проведені нами розрахунки засвідчили, що є пряма кореляція між обсягом ВВП і обсягами непродуктивного відтоку фінансового капіталу з України: чим більше продукується в Україні ВВП, тим більший спостерігається відтік капіталу.

Спираючись на результати наших багаторічних досліджень інвестиційних процесів і розвитку інвестиційної бази, ми сформулювали пропозиції щодо змінення інвестиційної системи в Україні:

- 1) створення спеціальних умов для залучення стратегічних капіталовкладень у вигляді економічного експерименту;
- 2) підвищення рівня безпеки і захищеності стратегічних інвесторів;
- 3) створення єдиної цифрової платформи інвестиційного співробітництва регіонів України;
- 4) залучення інвестицій в інноваційний розвиток;
- 5) формування точок економічного зростання і концентрації капіталу (індустріальні парки).

Що стосується створення спеціальних умов для залучення стратегічних капіталовкладень, свого часу Китай, Південна Корея, Сінгапур, Малайзія, Таїланд, В'єтнам, Ізраїль, Польща, Чехія та багато інших країн пішли шляхом створення вільних (спеціальних) економічних зон, територій пріоритетного розвитку та інших територіально-економічних форм підтримки інвестицій. В Україні був закон про вільні економічні зони (ВЕЗ), але спроба його практичної реалізації виявилася невдалою, оскільки:

- у прийнятому законі не було прописано необхідність укладання інвестиційного договору;
- податкові пільги інвесторам за відсутності інвестиційного договору привели лише до оптимізації оподаткування;
- регулювання наданих податкових пільг проводили в ручному режимі;
- не передбачалося застосування мораторію на змінення умов інвестування;

- інвестиції не були захищені законодавчо.

Крім того, були і суто суб'єктивні причини. Урядовці мали хибну думку, що ВЕЗ можуть створити «дірки в бюджеті» через встановлення пільг, а на рівні регіонів керівники-управлінці були стурбовані тим, що у ВЕЗ утворюються дирекції, які візьмуть на себе функції управління промисловістю, а вирішення соціальних питань залишиться на відповідальності місцевих адміністрацій.

Така ситуація надихнула нас на розроблення Концепції реалізації локальних інвестиційних проектів у вигляді економічного експерименту із запровадженням для кожного такого проекту певних пільгових умов залучення інвестицій. Ми звернулися до досвіду Хорватії, яка в процесі відбудови спустошених війною територій реалізувала концепцію локального економічного розвитку. І ми пропонуємо згідно із Законом України «Про міжнародне територіальне співробітництво» в регіоні «Нижній Дунай» імплементувати європейські стандарти та директиви ЄС, зокрема щодо забезпечення розвитку економіки території. Основні стимули для залучення інвестицій мають містити такі заходи:

- звільнення від податку на прибуток реінвестованого прибутку на період реалізації інвестиційних проектів;
- звільнення від податку на прибуток суб'єктів підприємницької діяльності впродовж 5 років, але не менше ніж на термін окупності інвестиційних проектів;
- звільнення від сплати ввізного мита на імпорту матеріалів, сировини, устаткування (обладнання) і комплектуючих деталей до нього (крім підакцизних товарів та товарів, які були у використанні) в рамках реалізації інвестиційних проектів;
- звільнення від оподаткування податком на додану вартість імпорту матеріалів, сировини, устаткування (обладнання) і комплектуючих деталей до нього в рамках реалізації інвестиційних проектів;
- звільнення від сплати рентних платежів підприємців, що реалізують інвестиційні проекти у видобувній промисловості (ви-

добуток нафти, природного газу та газового конденсату).

Законодавчим підґрунтям для створення сприятливих умов щодо залучення інвестицій є постанова Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 № 751 «Про затвердження Порядку підготовки, укладення та виконання угоди щодо регіонального розвитку і відповідної типової угоди», яка дозволяє застосовувати спеціальні умови для залучення інвестицій у розвиток економіки міст (регіонів) на основі укладання регіональної угоди.

Можливість проведення економічного експерименту щодо створення сприятливих умов для залучення інвестицій у повоєнне відродження та розвиток економіки міст (регіонів) визначається також положеннями Закону України «Про засади державної регіональної політики» № 156-VIII в редакції від 01.01.2025, а саме: пунктами 9 та 10 ст. 1 цього Закону передбачено можливість реалізації проєктів місцевого та регіонального розвитку (інвестиційних проєктів регіонального розвитку) на основі залучення місцевих ресурсів, інфраструктури та наявних перспективних об'єктів промислового призначення з урахуванням місцевих особливостей здійснення певних видів економічної діяльності.

Для залучення стратегічних інвесторів до економічного експерименту на більш предметній основі необхідно зібрати інформацію щодо

інвестиційних можливостей міст, громад і регіонів України та здійснити такі кроки:

- визначити параметри вільних майданчиків для реалізації інвестиційних проєктів: наявність інженерних мереж; потужність електромереж, систем водопостачання та водовідведення, газопостачання; відстань до залізниці й аеропорту та інші особливості;
- поінформувати майбутнього інвестора про необхідність укладання інвестиційної угоди, розкривши особливості економічної діяльності, для якої надаватимуться пільги;
- врахувати вимоги інвестора щодо гарантій на вкладений капітал і передбачити захист прав власності.

Забезпечення промоції відомостей про інвестиційні можливості територій України, а також пошук стратегічних інвесторів варто здійснювати із залученням можливостей посольств України, приділивши особливу увагу використанню потенціалу міст-побратимів.

Наш Інститут, маючи значний досвід у сфері розроблення та реалізації стратегічних документів щодо забезпечення інвестиційного розвитку територій, готовий взяти на себе функцію експертизи інвестиційних пропозицій і проєктів для міст та регіонів України в контексті повоєнного відродження та забезпечення сталого розвитку їхніх економічних систем.

Дякую за увагу!

Borys V. Burkynskyi

Institute of Market and Economic & Ecological Researches of the National Academy of Sciences of Ukraine, Odesa, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9303-0898>

PROBLEMS AND PRIORITIES OF INVESTMENT SUPPORT FOR THE ECONOMY OF UKRAINE IN THE POST-WAR PERIOD

Speech at the session of the General Meeting of the National Academy of Sciences of Ukraine, April 30, 2025

Cite this article: Burkynskyi B.V. Problems and priorities of investment support for the economy of Ukraine in the post-war period (speech at the session of the General Meeting of the National Academy of Sciences of Ukraine, April 30, 2025). *Visn. Nac. Akad. Nauk Ukr.* 2025. (6): 68—71. <https://doi.org/10.15407/visn2025.06.068>